

תורה שבכתב

הפצת ועידוד לימוד התורה הקדושה עם פירוש רש"י

י"ל לוימי רבבות אלפי ישראל ע"י קרן תר"ג לטובת נשמת הרבני הנגיד הנכבד הר"ח ר' אריה (לייבל) בהר"ח ר' יונה רובין ז"ל

פרשת דברים

מנחם אב תשפ"ה | גיליון פ' (שנה ב')

שערי תורה קבט מסכם ומבוא לפרשת השבוע

שבת של תורה פנינים מאירים לשולחן השבת

משנה תורה – לא לשבט לוי

ספר דברים נקרא בשם 'משנה תורה', משום שהוא ענין חזרה על שלושה חומשי תורה שמות ויקרא במדבר, אבל למרבה הפלא, בתוך החזרה הכללית על התורה, חסר חלק מרכזי של כל הלכות קרבנות וטהרת הכהנים, הכתובים בהרחבה בחומש ויקרא. מדוע אכן לא חזר משה רבינו גם על הלכות אלו לפני מותו?

תירוג נפלא כותב הגאון רבי מרדכי גימפל יפה זצ"ל, בספרו 'תכלת מרדכי': מטרת החזרה על המצוות בחומש דברים, היא משום שיוצאי מצרים שהיו בקבלת התורה, כולם מתו במדבר, ורק בניהם זכו להיכנס לארץ, לכן היה משה צריך לחזור על דברי התורה באוזני הבנים, כדי שגם הם ידעו את כל התורה כולה. אך כל זה לא נוגע לכהנים משבט לוי, כי בני לוי לא היו שותפים לחטאי העגל והמרגלים, ולא נעשו למות במדבר, כך שלא היה צורך ללמד שוב לבני הכהנים את ההלכות הנוגעות להם, כי האבות עצמם שכבר שמעו את הדברים מפי משה, כולם נותרו בחיים ונכנסו לארץ.

לפעמים צריך לדחוף...

על הכתוב בפרשתנו (דברים א, כב) וְתִקְרְבוּן אֵלַי פֶּלֶקֶם, כותב רש"י: 'ותקרבון אלי כלכם בערבוביא, ולהלן הוא אומר (דברים ה, כ - כא) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו', אותה קריבה היתה הוגנת. ילדים מכבדים את הזקנים ושלחם לפניהם, וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם, אבל כאן, ותקרבון אלי כלכם, בערבוביא. ילדים דוחפין את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים'.

נשאלת השאלה: הרי בפרשה זו אנו עוסקים בתוכחה של משה לבני ישראל, כשהוא מוכיח אותם שבחטא המרגלים דחפו ילדים את הזקנים, ואם כן, לאיזה סיבה הזכיר כאן רש"י את העובדה שבמעמד קבלת התורה עמדו כהוגן ולא דחפו ילדים את הזקנים?

אמרה נוקבת אמר הגה"ק בעל חידושי הרי"ם מגור זי"ע: אכן, גם זהו חלק מהתוכחה של משה רבנו: מדוע הפכתם את היוצרות? בחטא המרגלים שלא הייתם צריכים לדחוף זה את זה, שם דחפו ילדים את הזקנים, מתוך התלהבות לדבר עבירה, ואילו בשעת מתן תורה כאשר היה מן הראוי שכולם יתלהבו ויתרגשו, עד שמרוב חביבות התורה לא ישימו לב ואף ידחקו זה את זה, שם נהגתם באדישות ובמתינות, ואיש לא נדחק, כל אחד כיבד את השני ללכת לפניו... הרי אומר, שלפעמים אם לא נדחקים הרי זה גם מעיד על חסרון...

אוצר התורה יהוים מתוך הפרשה

אחד עשר יום מהרב (א, ב)

אחד עשר יום - יש בשנה שבהם מתאבלים על 'הרב' - חורבן בית המקדש, הלא הם: תשעה ימים בחודש אב, וי"ז בתמוז, ועשרה בטבת, הרי אחד עשר יום. (כלי יקר, להגה"ק רבי שלמה אפרים מלונגשיץ זי"ע)

בעבר היתה פארא משה פאר את התורה (א, ה) הואיל - התחיל (רש"י)

גם בסוף ימיו של משה, וגם אחרי שקיבל את התורה מפי הגבורה ולימד אותה לכלל ישראל ארבעים שנה, עדיין חי בהרגשה שהוא עומד בהתחלה של התורה, 'הואיל משה - התחיל'!

(הגה"ק רבי חנוך הענין מאלכסנדר זי"ע)

ותאמרו אלי חטאנו לה' וגו', ויאמר ה' אלי אמר להם לא תעלו ולא תלחמו פי איני בקרבכם (א, מא-מב)

את הווידי של 'חטאנו', אמרתם 'אלי', שאין אני בוחן כליות ואיני יודע מה בלבבכם. אולם הקב"ה ידע את האמת שזוהו ידיו מן השפה ולחוץ, ולכן אמר לכם הקב"ה: 'ולא תלחמו פי איני בקרבכם' - בפנימיות ובקרבכם, אין אני נמצא! (אמרי שפר, להגה"ק רבי שלמה קלוגר זי"ע)

'משנה תורה' מבוא לחומש דברים:

חומש דברים, החומש החמישי והאחרון בחמשה חומשי תורה, כולל בתוכו את 'דרשת הפרידה' של משה רבינו לבני ישראל, דרשה ארוכה שהחלה ביום ראש חודש שבט האחרון לחייו, והסתיימה ביום מיתתו, ז' באדר.

החומש נקרא בלשון חז"ל 'משנה תורה', מלשון חזרה ושינון, על שם שהרבה מצוות התורה הכתובים בחומשים הקודמים, נאמרו כאן בשנית ביתר ביאור ואריכות. לצד זאת, מופיעות בחומש זה הרבה מצוות חדשות שלא נאמרו בחומשים הקודמים, בעיקר מצוות הנוגעות לבני ישראל לאחר כניסתם לארץ. ספר החינוך מונה לא פחות מ-200 מצוות (!) בחומש דברים, כשליש מסך כל המצוות שבתורה.

בחומש זה גם מרבה משה לעורר את לב ישראל בדברי מוסר והתעוררות על קיום התורה ושמירת המצוות, ליראה את ה' ולאהבה אותו, שהם התנאי ההכרחי לירשת הארץ ולקבל את כל הטוב.

לקראת סיום החומש, נלמד על כתיבת התורה על ידי משה רבינו, שגם לימד אותה לבני ישראל. וטרם מיתתו של משה הוא אמר להם את שירת האזינו, בו הוא מעורר אותם להתבונן על העבר ועל העתיד של כלל ישראל, ובפרשה האחרונה בירך את כל שבטי ישראל.

ספר דברים מחולק ל-4 חלקים:

החלק הראשון: דברי תוכחה לישראל, תוך תיאור הליכת בני ישראל במדבר, מעמד הר סיני, ומלחמת סיחון ועוג.

החלק השני: מצוות ואזהרות, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו.

החלק השלישי: מעמד כריתת הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהר גריזים והר עיבל, בהבטחת ברכות וקללות.

החלק הרביעי: פרידת משה רבינו מבני ישראל.

בפרשת דברים, פותח משה רבינו את משה הפרידה מבני ישראל, כשהוא מזכיר מאורעות מרכזיים שעברו בישראל במדבר, ומשלב דברי תוכחה לישראל, לצד דברי עידוד שלא להתייאס מהגוים.

תוכחות ברמז • ביאור התורה בשבעים לשון • מינוי דיינים • המרגלים והמעפילים • מעבר בגבול אדום עמון ומואב • מלחמת סיחון ועוג • נחלת בני גד וראובן.

מה בפרשה:

נשיא הפרשה:

א. תוכחות

ביום ראש חודש שבט, 37 ימים קודם מיתתו, כשעמדו ישראל בערבות מואב, הוכיח משה את ישראל, כשהוא מזכיר ברמז כמה מקומות בהם נכשלו בחטאים, ומציין את העובדה שאם לא חטאו היו נכנסים לארץ תיכף ומיד לאחר ציאת מצרים.

ב. תרעם

ביום זה אף החל משה לכאור את התורה בשבעים לשונות, ובירך את ישראל שיתרבו פי אלף.

ג. דיינים

משה החל לחזור על קורות חייהם במדבר, החל ממינוי הדיינים, כאשר הורה לעם לבחור אנשים צדיקים וחכמים שישימשו כדיינים, שרי אלפים ומאות ועשרות, להם נמסרו הוראות לשפוט צדק וללא מורא.

ד. מרגלים

בהמשך מספר משה בהרחבה על חטא המרגלים ששלחו מקדש ברנע, שעל כך נענשו כל אותו הדור, מבני עשרים ומעלה, שלא יכנסו לארץ, מלבד יהושע וכלב שלא נטלו חלק בחטא המרגלים וקיבלו על כך שכר.

ה. מעפילים

לאחר מכן עובר משה לתאר את חטא המעפילים שרצו לעלות בהר ולהילחם באמוריים נגד רצון ה', אך האמוריים הכו בהם כמו דבורים עוקצים.

ו. נבוא

כאן מציין משה רבינו שכאשר חלפו 38 שנה מחטא המרגלים, הסתיימה מיתת כל הדור ההוא, וכעת התקדמו

ישראל לקראת הארץ. הם עברו בגבול שעיר ומואב ועמון, אך נאסר עליהם ללחוץ עם מואב ולהתגרות עם עמון. והכתוב מציין שארצות מואב ועמון אינם 'ארץ רפאים' שהובטח לאברהם אבינו.

ז. מלחמה

לקראת המלחמה עם סיחון, שלח משה אליו שליחים בדברי שלום לעבור בארצו, וכשהוא סירב לשלום, נלחמו בו, הרגו אותו ואת עמו, וכבשו את עריהם. כך עשה גם לעוג מלך הבשן ולאוצו.

ח. גד וראובן

את ארצם של סיחון ועוג, מסר משה לבני גד ולבני ראובן ולחצי שבט מנשה, כשהתנה עם בני גד וראובן לעבור חלוצים בראש המלחמה.

ט. חיוזק

בסיום הפרשה מוסר משה רבינו דברי חיוזק ליהושע בן נון שלא יתייאס מפני גויי הארץ, כי ה' נלחם להם.

מבט על פרשת ואתחנן הבע"ט:

מה בפרשה: בפרשת ואתחנן מכין משה רבינו את בני ישראל לקראת כניסתם לארץ ישראל, כשהוא מעורר אותם בחובות ומעלת שמירת מצוות ה', ובשכר המצוות. הוא גם מציין את חובתם לזכור את מעמד קבלת התורה בו שמעו את דבר ה' מתוך האש.

נשיא הפרשה: תחינת משה להיכנס לארץ • שכר ותועלת בשמירת המצוות • מעמד קבלת התורה ועשרת הדברות • איסור עשיית פסל • התרחקות מהגוים • התעוררות תשובה באחרית הימים • ערי מקלט • פרשת שמע • אהבת ה' לבני ישראל.

נישא השבוע:

תוכחה ברמז

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל (דברים א, א). לפי שהן דברי תוכחות, ומהן פאן כל המקומות שהקעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז, מפני פבודן של ישראל (רש"י)

רש"י הקדוש יוצק כאן יסוד גדול בדרכי העברת ביקורת על הזולת. גם כשיש אב או מחנך, או ידיד קרוב, הרואה צורך לומר דברי תוכחה לזולת, עליו להעביר את התוכחה רק בדרך רמז, תוך זהירות ושמירה יתירה שלא לפגוע בכבודו של מקבל התוכחה.

לפנינו שרשרת סיפורים נפלאים ועדייות מופלאות על גדולי הדורות, אשר הצד השווה שבהם הוא האופן והצורה בו היו משימים דברי תוכחה, מתוך כבוד מופלא לאיש שיחם, וכך זכו שדבריהם אכן עשו פירות.

לב לדעת

הכרת והבנת מושג בתורה

הר חרמון

בפרשת השבוע, מזכיר משה רבינו שבני ישראל כבשו את ארץ סיחון ועוג, מנחל-ארנון עד הר-חרמון. אגב כך הוא מציין (דברים ג, ט) שלהר-חרמון יש כמה שמות: א. חרמון, מלשון 'חרם', מפני שהוא מקום קר, ואין איש מתגורר בו, כמו מקום מוחרם (רמב"ן). ב. הצידונים יקראו לו 'הר שריון'. ג. האמוריים יקראו לו 'הר שראון'. ד. בפרשת ואתחנן (ד, מח) נקרא ההר 'הר שניר'. ובא הכתוב להגיד שבח ארץ ישראל, שארבע מלכויות היו מתפארות בהר, כשכל אחת אומרת שההר יקרא על שמה (רש"י). אולם המלבי"ם כותב, שהר חרמון נחלק לשני חלקים, האחד נקרא 'שריון', והשני נקרא 'שניר'.

בתרגום יונתן כאן מזכיר את העובדה שבהר חרמון יש שלג בקיץ כמו בחורף, ורש"י מציין שעל שם כך נקרא שמו 'שניר', שהוא 'שלג' בלשון אשכנזי ['שני'].

ועיניים לראות הבנת מילה אחת בתורה

ערון

"העסקנים פועלים בימים אלו בכמה ערוצים לבטל את רוע הגזירה" | "ערוצי התקשורת באיראן מדווחים על תסיסה נגד המשטר" | "בימי בין הזמנים נטייל בערוצי נחלי הגולן".

או מה באמת פירוש המילה 'ערון'? ובכן, רש"י מפרש את הפסוק בפרשת השבוע (א, כט) לא תעצבון - אל יישבר לבכם, כי 'ערון' הוא מלשון שבירה. רש"י מביא לכך סימוכין מהפסוק (איוב ל, ו) בערן נחלים לשפן, שהכוונה לשברים וחריצים המתהווים סביב הנחלים (עכ"ד רש"י). בהשראת החריצים המסתעפים ויוצאים מהנחלים הנקראים 'ערוצים', החלו במהלך השנים להשתמש במילה 'ערוצים' גם במשמעות של נתיבים שונים וצינורות להעברת מים או מידע.

ואנשים לשמוע מלל רש"י הק' בדקדוק הלשון

"החרם" - ציווי או הווה?

לאחר שבמשך כל ימות השבוע הוא לומד את הפרשה עם רש"י, נוהג ר' אפרים שליט"א לייחד שעה אחת בכל ליל שישי להתבונן ולהעמיק חקר בכמה קטעים נבחרים ברש"י, בפרט בקטעים בהם רש"י עוסק בדקדוק הלשון.

בפרשת דברים, ציין לעצמו לעיין בפסוק (דברים ג, ו) ונתתם אותם פאשר עשינו לסיחון מלך חשבון, החרם כל עיר מתם הנשים והטף, כשרש"י כותב ומפרש: "החרם - לשון הוה, כמו הלך וכלות".

לאחר עיון במפרשי רש"י הבין שכוונת רש"י כאן היא כדלהלן: את המילה 'החרם' ניתן לפרש מלשון ציווי, שאדם פוקד על חבירו 'החרם את פלוני!'. אבל כאן בפסוק בוודאי אין הכוונה מלשון ציווי, אלא זו צורה של סיפור הדברים, כשהמספר מעמיד את עצמו כמדבר בזמן הפעולה, בלשון הווה, והמילה 'החרם' הוא מקור הפעולה בלשון הווה, כלומר: בעת ההוא היינו מחרימים והולכים, הלך והחרם, הלך וכלתו.

לא נקי

כשהגיע פעם רבינו החפץ חיים זי"ע לבית המרחץ בראדין לטבול ולרחוץ בערב שבת קודש, הבחין באיש אחד ששכח את הסבון בבית, והוא נטל בחשאי ובלי רשות את הסבון של חבירו על מנת להשתמש בו. רצה החפץ חיים להוכיח אותו על כך, אך בד בבד גם לשמור על כבודו, ניגש החפץ חיים אל האיש ולחש באוזנו: 'לא כדאי לך להשתמש בסבון זה, זה לא מנקה כלל, כל מי שמתרחץ בסבון כזה יצא מבית המרחץ כשהוא מלוכלך הרבה יותר מכפי שהיה תחילה...'.

לא מסובן

סיפר יהודי, מעשה שאירע עמו: הייתי מתפלל באופן קבוע בבית הכנסת ברחוב סורוצקין בירושלים, יחד עם הגאון רבי אברהם דב אויערבך זצ"ל (אחיו של מרן הגרשו"א זצ"ל). פעם אחת כשניגשתי לפני העמוד לתפילת שחרית, עם סיום התפילה כיביתי בנשיפת רוח פי את הנרות שדלקו בעמוד החזן. לא ידעתי את הכתוב בחז"ל (הובא בכלבו סי' קי"ח בשם מדרש) שהמכבה נר ברוח פיו - דמו בראשו.

לאחר זמן קצר ניגש אלי רבי אברהם דב ושאלני בתמימות, כמי ששואל דבר הלכה: האם יודע אני למה בערב שבת כשבעל הבית מטבי ומכין את הנרות, יש נוהגים לכבות את הנרות ברוח הפה למרות שבדרך כלל יש סכנה לכבות נר הפה? עניתי לו שאני יודע את סיבת הדבר, והוא ענה לי: כי בערב שבת יש מצוה בדבר, ושומר מצוה לא ידע דבר רע.

סיים היהודי ואמר: מלבד הידע החדש שקיבלתי על

לא כעס

בתקופה הראשונה לאחר שהגיע כ"ק האדמו"ר בעל 'אמרי חיים' מוויז'ניץ זי"ע לארץ ישראל, הוא הלך ברחובות תל אביב ולפתע בא מולו יהודי שהכירו מלפני השואה בימי מגוריהם ב'רוסוורדיין'. הלה היה בשעתו שומר תורה ומצוות, אולם לדאבון הלב אימי המלחמה השפיעו עליו לרעה והוא התהלך כעת גלוי ראש וללא פאות וזקן. כשהתקרב הרבי אל האיש, היתה תחושה בלתי נעימה באוויר, אך אז פתח האמרי-חיים את פיו בחכמה ואמר לאיש בחיוך: 'אני מקווה מאד שאתה לא כועס עלי על כך שהנני כן הולך עם כיפה כובע וציצית... מכאן ואילך גלגלו ביניהם שיחה נעימה וקרובה, כאשר התוכחה העטופה בשניות ובחיוך נבלעה עמוק בנפשו של אותו יהודי'.

לא שווה

מופלא היה הגאון הגדול רבי אברהם גניחובסקי זי"ע באמירת מוסר בדרך חכמה ורמוז, תוך שמירה על כבוד הזולת. כך היה כאשר הוא נסע פעם נסיעה קצרה במונית, ובסיום הנסיעה דרש הנהג תשלום של שלושים שקלים, רבי אברהם ידע היטב שעל נסיעה קצרה כזו משלמים לא יותר מעשרים שקלים, אך במקום להתווכח ולומר לו מוסר גלוי, שילם לו שלושים שקלים כפי דרישתו, ואז הוסיף ואמר לנהג: דע לך שנסיעה כזו, אצל נהג מונית אחר שווה רק עשרים שקלים, אבל אצל נהג מיוחד כמות, זה שווה אפילו שלושים שקלים...

חכמת התורה

אמרות חכמה ופניני שפר מגדולי הדורות על פרשת השבוע

רמזי הפרשיות בחומש דברים

אלה הדברים (דברים א, א)

רמז נאה בסדר הפרשיות של חומש דברים, כותב הג"ר חיים מפרידבורג זי"ע, אחי המהר"ל מפראג, ב'ספר החיים', לרמז שחובת האדם לדבר רק דיבורים קדושים של תפילה ודברי תורה, ולא דברים בטלים. דברים - איזה דברים ידבר אדם? התשובה היא - ואתחנן, דיבורים של תפילה אל ה'. וסיבת הדבר: עקב-ראה-שופטים, כלומר: עקב שאתה רואה שיש אלוקים שופטים בארץ, לכן בכל עת תשמור על פיך, בין כי תצא ובין כי תבוא, כלומר: בצאתך ובבואך ובלכתך בדרך, נצבים וילך - בין כשאתה עומד ובין כשאתה הולך, תמיד האזינו - עשה אוזןך כאפרכסת לשמוע רק - וזאת הברכה, את דברי התורה כי היא מקור הברכה.

הנבונים ברחו מהשררה...

ואקח את ראשי שבטים אנשים חכמים וידעים (דברים א, טו) אבל נבונים לא מצאתי (רש"י)

תמוה: היתכן שבכל דור המדבר, דור דיעה, לא נמצאו אנשים נבונים? אלא ביאר בדרך צחות הגה"ק רבי

יעקב מליסא זי"ע, בעל 'חות דעת' ו'נתיבות המשפט': בוודאי היו הרבה נבונים, אבל דווקא בגלל תבונתם הם לא רצו לקבל על עצמם את התפקיד להיות שופטים וראשים על ישראל, דבר הכרוך בעגמת נפש מצד התנהגות הציבור כלפם. על כך כותב רש"י 'אבל נבונים לא מצאתי', כלומר, לא מצאתי נבונים שיסכימו לקבל עליהם תפקיד זה...

מת - שוכב, חי - עומד...

ונתתם את כל עיר מתם (דברים ב, לד)

מובא בשם רבינו אברהם אבן עזרא זי"ע שאמר בחכמתו דבר חידה: 'אין בין חיים למתים אלא נקודה'. וסימן לדבר - מתים שוכבים, חיים עומדים'. ביאור הדברים: כאשר כתוב 'מתם' עם ניקוד שווא, פירושו 'אנשים חיים', כמו הכתוב 'ונתתם את כל עיר מתם', שפירושו האנשים החיים. אך כשכותבים 'מתים' עם ניקוד צירי, פירושו אנשים מתים. והסימן שגם בשווא וגם בצירי יש שתי נקודות, אלא שבשווא הנקודות עומדות זו על זו, וזה סימן לאנשים חיים ועומדים, ובצירי הנקודות שוכבות זו אצל זה, וזה סימן למת ששוכב...

טירחא דציבורא לכבוד התורה?

בפרשת השבוע נאמר (דברים א, טו) וְאֵתְּנוּ אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם, ורש"י כותב: 'שתנהגו בהם כבוד. ראשים במקום, ראשים בממכר, ראשים במשא ומתן, נכנס אחרון ויוצא ראשון'.

לפני או אחרי?

אולם הש"ך כותב (סק"ד), שדברי השו"ע נאמרו רק ביושבים על הקרקע שיש טורח לקום, אבל בזמנינו שיושבים על ספסלים ואין טורח לקום, אין קפידא בדבר. ומכל מקום לא יכין לעבור דווקא לפניו כדי שיעמדו מפניו.

לעומתו, הברכי יוסף כותב שגם בזמן הזה לא יעבור לפניו. והוא מסיים: 'הכי חזינן לרבנן קשישיא'.

עם חומש

בערוך השולחן כותב, שיש מהרבנים הנוהגים, כשעולים לתורה נושאים עמהם חומש בעלייתם וביירתם מהבימה, כדי שיקומו לכבוד החומש.

ואילו בפלא יועץ (ערך כבוד חכמים) כתב, שאם החכם רואה שמצוות חביבות על הציבור, אדרבה יש ענין לעבור לפניו, לא לכבוד עצמו, אלא לזכותם במצוה.

כאשר יושבים על ספסל ואין טורח לקום, לדעת הש"ך אין החכם צריך להימנע מלעבור לפני הציבור (והברכי יוסף חולק), ויש רבנים הנושאים עמהם חומש בדרכם לבימה. ואם מצוות חביבות על הציבור, ראוי לעבור לפניו לזכותם במצות קימה.

הלכה למעשה

התורה וההפטרה ביאור שייכות ההפטרה לפרשת השבוע

רחוט המקשר: הפטרת שבת 'חזון'

צדק, 'לא תכירו פנים במשפט' (ועוד). מנהג התימנים-בלדי: הפטרת 'איכה היתה'. בשבת הקודמת הפטירו את תחילת הפטרת חזון, עד אחרי פסוק כ', ובשבת זו מפטירים את החצי השני, מפסוק כ"א 'איכה היתה', ומסיימים אחרי פסוק ל"א.

מנהג ג'רבא: הפטרת 'משא גיא חזון', בישיעהו פרק כ"ב, פסוקים א'-י"ד (הפטרה זו מוזכרת בתשובות הגאונים). בישיבת כסא רחמים נהוג להפטיר גם 'משא גיא חזון', וגם 'חזון ישיעהו'.

גם בשבת קודש זו אין מפטירים הפטרה הקשורה לפרשת השבוע, אלא את ההפטרה השלישית של 'תלתא דפורענותא'.

מנהג האשכנזים והספרדים: הפטרת 'חזון', בספר ישיעהו, פרק א', מפסוק א' עד אחרי פסוק כ"ז. בהפטרה מוכיח הנביא את ישראל שלא הלכו בדרכי ה' ולכן לקו וילקו בכמה מכות וצרות. ומסיים בנחמה שהקב"ה ינקום בגוים ויצוין במשפט תפדה (יצוין שיש בהפטרה גם פסוקים מקבילים לפרשת השבוע: 'ושפסתם

עומקה של תורה עומק ועיון בדברי רש"י

'יודבר' לשון קשה, או לשון חיבה?

שדיבור הוא לשון תוכחה, הרי זה מורה על קירוב וחיבה, כי את אשר יאהב יוכיח. כעין זה תירץ ה'לבוש', שמתוך קרבתו של אדם אל חברו אינו חושש לדבר אליו לפעמים גם בלשון חזק וציווי 'עשה כן וכך', אבל כשמדברים אל אדם זר מדברים בלשון תחנונים ובקשה.

דרך קרבה

ואילו בגור-אריה תירץ (וכע"ז בחוקוני), שאמירה היא תיאור של תוכן האמירה, וזה יכול להיות גם כשאדם מוסר לחברו בקצרה את מה שצריך לומר לו, בלי לשוחח ולדבר עמו, ויכול גם למסור האמירה על ידי שליח. אבל 'יבור' הוא תיאור של פעולת הדיבור, שאדם מדבר ומשוחח עם חברו כדבר איש אל רעהו, וזהו לשון חיבה (וראה עוד במשכיל לדוד לחלק בין לשון הדיבור ללשון גבוה).

על הכתוב בפרשתנו (ב, טז-יז) וַיְהִי כִּאֲשֶׁר תָּמַזְרָא כָּל אֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה לְמֹת וְגו' וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר, כותב רש"י: 'אבל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר בפרשה 'יודבר', אלא 'ויאמר', ללמוד, שכל ל"ח שנה שהיו ישראל נוזפים לא נתייחד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישוב הדעת'.

'אלא לשון קשה'

מפרשי רש"י המה ראו כן תמוה, איך כתב רש"י ש'יודבר' הוא לשון חיבה, ואילו 'ויאמר' אינו לשון חיבה, והרי זה סותר מה שכתב רש"י בפרשת בעלותך על הכתוב (במדבר יב, א) ותדבר מרים: 'אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה, ואין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים'.

את אשר יאהב יוכיח

ב'כלי יקר' כתב לתרץ, שהיא הנותנת, לפי

'חומש דברים' על דעת משה או מפי הנבירה?!

זאת ועוד, תמהו רבים מדברי הגמרא (ב"ב טו, א) על הפסוק 'זימת שם משה', עד כאן הקב"ה אומר ומשה כותב, ומכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע. הרי מפורש שגם פסוקי משנה תורה נאמרו מפי הקב"ה.

האחרונים נדחקו מאד ליישב את דברי האור החיים הק', ולהלן נביא את חלק מדבריהם (וראה בהרחבה בספר הנפלא 'כל הכתוב לחיים').

הקב"ה הסכים עמו

בספר 'כלי חמדה' כתב מהלך נפלא, שארבעת החומשים הראשונים אמרו משה רק מפי ה', ואילו במשנה תורה אמנם הרחיב משה הביאור למצוות אלו מפי עצמו, וכן הוסיף מעצמו דברי מוסר ותוכחה, אולם אחר כך כאשר ציוה השי"ת לכתוב את כל התורה על ספר, חזר הקב"ה ואמר לו את כל הדברים האלו, הן ממה ששמע משה תחילה מפי ה', והן מה שמשה הוסיף מעצמו, את הכל אמר לו הקב"ה אות באות, ומשה כותב על ספר מפי ה'. נמצא שהסכים הקב"ה עמו ואמר לו לכתוב פסוקים אלו.

בדרך שליחות

ואילו הגה"ק ממזנקאטש זי"ע, בעל מנחת אלעזר, בספרו 'חיים ושלום' (כאן) נדחק לבאר את כוונת האור החיים הק', על דרך שייסודו המהולל (תפארת ישראל פרוק מ"ג) והגרא (מובא באהל יעקב, בפרשתו), שארבעה ספרים ראשונים נאמרו בדרך 'שכינה מדברת מתוך גרונו של משה', ולפיכך נאמרו בלשון נוכח מהקב"ה לעם ישראל, ואילו ספר דברים נאמר ע"י הקב"ה בדרך של שליחות למשה.

וזו כוונת האור החיים הק' שכתב 'אמר משה מפי עצמו', כלומר, שהוא לא היה זקוק לרשות מיוחדת לומר דברים אלו לישראל בדרך שליחות, אלא חזר ואמר את דברי השליחות לישראל על סמך השליחות הראשונה, בלי לבקש רשות על כל דיבור ודיבור לאומרו לישראל.

בעצמו — ולא על ידי שליח

בספר אמרי אברהם כתב מהלך נוסף, שאת כל המצוות לימד משה לראשי המטות והם לימדום לכל ישראל (רש"י במדבר ל, ב), אבל את דברי המוסר הוצרכו כל ישראל לשמוע מפי משה בעצמו, וזו כוונת האור החיים הק' 'הם דברי עצמו', פירוש שדברי המוסר והתוכחה שבספר דברים, אמר משה בעצמו לישראל, ולא באמצעות ראשי המטות. ויש להגיה בלשון אור החיים הק': 'לא צוה עשות כן, אלא בעצמו חזר הדברים', פי' לא ציוה לראשי המטות לעשות, כמו בד' חומשים שהם ילמדו לישראל, אלא בעצמו עמד ואמר להם כל משנה תורה.

חומש דברים נקרא כידוע בשם 'משנה תורה' על שם שבחומש זה חוזר משה בשנית על חלק גדול ממצוות התורה.

חומש דברים — דברי עצמו!

חידוש פלא, שעורר סערה גדולה ורועשת בבתי המדרש והיכלי התורה, כותב באור החיים הק' בתחילת פרשתנו, וז"ל: 'אֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה' שֶׁהָיָה דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, שֶׁכָּל הַסֵּפֶר תּוֹכְחוֹת וּמוֹסָר מִמֶּשֶׁה לְעוֹבֵר פִּי ה', וְאָמְרוּ ז"ל (מגלה לא, ב) קָלִיל לֹת שֶׁבִמְשָׁנָה תוֹרָה מִשֶּׁה מִפִּי עֲצָמוֹ אָמְרוּ, וְאִפְלוּ מֶה שֶׁחֲזַר וּפָרַשׁ מֵאֲמָרֵי ה' הַקּוֹדֶם, לֹא נִצְטָה עֲשׂוֹת כֵּן אֶלָּא מֵעֲצָמוֹ חֲזַר הַדְּבָרִים... לָזֶה אָמַר אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, פָּרוּשׁ, אֱלֹהֵי לֵבָד הֵם הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר מֹשֶׁה דְּבָרֵי עֲצָמוֹ, אֲבָל כָּל הַקּוֹדֶם דָּ' חֲמִשִּׁים לֹא אָמַר אֶפְלוּ אוֹת אַחַת מֵעֲצָמוֹ, אֶלָּא הַדְּבָרִים שֶׁצִּיָּצְאוּ מִפִּי הַמִּצְוָה כְּצוּרָתָהּ בְּלֹא שׁוּם שְׁנוֹי אֶפְלוּ אוֹת אַחַת יִתְרָה אוֹ חֲסִדָּה'.

מחדש כאן האור החיים הק', שכל הכתוב בחומש דברים הם דברי משה רבינו שאמרו על דעת עצמו, בלי שהצטווה משה"ת. כיצא בזה כתב האור החיים הק' בפרשת ואתחנן (ה, יט) 'כי יש מהדברים האמורים שלא דברם ה', כגון מאמר כאשר צוך, גם מאמר וזכרת, עכ"ל.

רש"י: 'נמו שקיבלה הוא'

דברים אלו העלו פליאה גדולה, שהרי בחומש דברים יש כמה מצוות המוזכרות רק בחומש זה ולא בשאר החומשים, והיתכן לומר שמשה אמרם מעצמו?!

בהגהות מהרש"ם (מגילה שם) אף ציין בזה לדברי רש"י במסכת סנהדרין (נו, ב ד"ה כאשר צוך) שכתב מפורש: 'משה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומוזיהם על מצותיה, אלא כמו שקבלה הוא, והיה חוזר ומגיד להם'.

לא כולל מצוות חדשות

על תמיהה זו כתבו כמה מהאחרונים ליישב, שאמנם כל המצוות החדשות המופיעות לראשונה רק בחומש דברים, בוודאי אמר משה מפי ה', אבל מה שחזר משה על מצוות שנשנו בספרים הקודמים, וכן דברי המוסר והתוכחה שבחומש דברים, זאת אמר משה מדעת עצמו (כן תירץ במהרש"ם שם; שו"ת שארית ישראל, יור"ד סי' כ"ה; ויסוד זה מבואר ברמב"ן בפתיחה לחומש דברים).

כל התורה כולה משמים

ברם, תירוצו זה אמנם מיישב את המצוות שהתחדשו הוסיפו לתמוה עוד תמיהה האחרונים הוסיפו לומר ששאר הפסוקים אמר משה מדעת עצמו, והלא אמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) שכל האומר שכל התורה מן השמים חוץ מפסוק אחד, הרי הוא בכלל 'דבר ה' בזה', והיתכן לומר שיש פסוקים בתורה שאינם מן השמים?!

דברים שנתחדשו

תוקפת חידושים בחומש דברים על הכתוב בחומשים הקודמים

"כל פרשה שנאמרה ונשנית, לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה" (פסיה ג, א)

השבוע במדור המיוחד:

מדוע העגמים נמראים 'רפאים'? | כיצד לימוד פרשת דברים מסייע להבין את פרשת ד' - ד? | עוג היה מהאמורי או מהרפאים?

בחומש בראשית לומדים אנו בפרשת לך-לך (בראשית טו יח-כא) שבמעמד ברית בין הבתרים הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו לתת לו רעו עשר ארצות, מנר מצרים עד נהר פרת. הכתוב מונה שם עשר ארצות: א. קניז. ב. קניז. ג. קדמוני. ד. חתי. ה. פרוז. ו. רפאים. ז. אמורי. ח. כנעני. ט. גרגשי. י. יבוס.

רש"י שם בפרשת לך-לך מפרש שארץ הרפאים היא ארצו של עוג, ורש"י מציין את הכתוב בפרשתנו (דברים ג, יג) הֲהוּא יְקָרָא אֶרֶץ יִפְאָאִים.

אמנם שם בפרשת לך-לך אין הכתוב מפרט ומפרש בהרחבה מה טיבו של אותו ארץ הרפאים, אך הדברים מבוארים בהרחבה בפרשתנו.

ידי מתרפות

רש"י בפרשתנו מבאר (דברים ב, יא) שהפירוש המילולי של 'רפאים' הוא כינוי לאנשים ענקיים, הנקראים כך על שם שכל הרואה אותם ידי מתרפות מפחד.

עמון מואב ושעיר

מתוך עשר הארצות, רק שבעה ניתנו לבני ישראל, אבל את שלש הארצות 'קניז קניז קדמוני' יקבלו בני ישראל רק לעתיד לבוא, ולפי שעה הם נמסרו ל'עמון ומואב ושעיר'. עמון ומואב - צאצאי לוט, ושעיר - צאצאי עשיו.

על כן, כשנכנסו ישראל לארץ, נאסר עליהם לכבוש את הארצות עמון ומואב ושעיר.

לא הם הרפאים

על כך מאריך הכתוב בפרשת דברים, שלמרות שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו לתת לבניו את 'ארץ רפאים', מכל מקום נאסר על ישראל לכבוש את ארץ מואב, כי אף שבעבר התגוררה בה אומה גדולה של אנשים ענקיים שהיו מכנים אותם בשם 'רפאים', אך לא זו 'ארץ רפאים' שהבטחתי לאברהם, כי אותם רפאים שהתגוררו בעבר בארץ מואב גירש ה' משם, והושיב במקומם את המואבים צאצאי לוט.

כך גם בנוגע לארץ עמון, למרות שבעבר התגוררו בארץ עמון אומה שהובטחה לאברהם, כי את אותם רפאים השמיד ה' והושיב תחתם את בני עמון.

והן הן הדברים גם בארץ שעיר, אף שהתגוררו בה בעבר ה'חורים' שהם אנשים ענקיים ורפאים, אך גם זו אינה ארץ רפאים המובטחת לישראל, כי בני עשיו הורישו את אותם רפאים.

ארץ רפאים - ארץ עוג

אלא ארץ הרפאים שהובטחה לבני ישראל, היא ארצו של עוג מלך הבשן, אשר ניתנה לבני דג ובני ראובן.

עוג - אמורי או רפאים?

אלא שלכאורה מתעוררת שאלה. הרי בארצות שהובטחו לאברהם בברית בין הבתרים, מוזכרים שתי ארצות 'רפאים' 'אמורי', משמע שהן שתי ארצות נפרדות, כך שעוג אינו קשור לאמורי, ואילו בפרשתנו מבואר שעוג היה מלך האמורי כאמור (דברים ג, ח) וַנִּקַּח בְּעֵת הַהוּא אֶת הָאֶרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וְגו'.

הרא"ם (פרשת לך לך) מיישב, שעוג היה במקורו מבני האמורי, ועל שם כך נקרא מלך האמורי, אבל בפועל הוא היה מלך על הרפאים, ואילו היפה תואר על המדרש מבאר, שבני האמורי כבשו את מרבית ארץ הרפאים, ועוג שהיה מהרפאים היה מלך עליהם, ונקרא מלך האמורי על שם העם שהוא מושל עליו, אבל ארצו היתה ארץ הרפאים.

דברים המסורים ללב

שימו לב: זאת דוגמא אחת, מני רבות, של הוספות וחידושים, ביאורים והסברים, על החומשים הקודמים, אשר יתגלו לעיני כל הלומד חומש דברים בהנהגה נכונה | קחו עמכם דברים ושבו!

מסלול שינון התורה

ספר דברים נמרא בפיו חז"ל 'משנה תורה', בשל היותו - בין היתר - אף תורה על רבים מן המצוות והמאורעות שהיו בשאר חומשי התורה

במטרה לעודד את השינון והחזרה של כל חמשה חומשי תורה עורכים אנו במסגרת המסלול החדש מדי שבוע מבחן מסכם של פרשת השבוע בראי הפרשה המקשרת מרחבי שאר חומשי התורה השונים שימו לב: המבחן הינו מבחן מעמיק (לא תשובות אמריקאיות) ומיועד למשגיחים ויועצי התורה שבכתב!

השבוע - פרשת דברים

ייערך המבחן על הנושאים כדלהלן:

למשה ולא מצא אלא שלשה.

אילו ארבע מידות מופיעות בפרשת יתרו ולא נמצאו בפרשתנו?

ג. בפסוק הראשון של חזרת פרשת המרגלים, פרק א' פסוק כ"ב, ותקרבון אלי וגו', וכן בפירוש רש"י, ישנם שינויים מספור המרגלים בפרשת שלח.

איזה ארבע פרטים מופיעים רק כאן בחזרת משנה תורה?

א. רש"י בפרשת השבוע, פרק א', פסוק ב, כתב על הפסוק 'אחד עשר יום מחורב', שהדרך מחורב לקדש ברנע הוא מהלך י"א יום, ולמעשה הלכו בשלשה ימים.

היכן עוד מופיע בפירוש רש"י בחמשה חומשי תורה, דברים מהם ניתן ללמוד שבני ישראל נסעו מחורב מהלך אחד עשר יום במשך שלשה ימים.

ב. רש"י בפרשת השבוע, פרק א' פסוק ט"ו, כתב על הפסוק 'אנשים חכמים' ששבוע מדות אמר יתרו

מתן שכרה בעידה: משני תורה בדיעה ברורה זוכים לרביש קנין נצחי לחיי תורה ובעולם, יתקיימו בכל שבוע הנרות על פיו יוקרה

תורתך שעשועי פרפראות וחידודים על חומש במדבר ופירוש רש"י הק'

שכינה ככל הנביאים, אלא בדרך נפילה.

בנוסף, היכן בחמשה חומשי תורה מזכיר רש"י שהקב"ה נגלה אל בלעם רק בדרך עראי וטומאה.

ב. ולא יסף

בחומש במדבר, בפרשת בהעלותך, נאמר (במדבר יא, כה) וַיִּתְּנָא וְלֹא יִסֹּף, ורש"י מביא שני פירושים, האחד שלא הוסיפו עוד להתנבא, והשני להיפך, שלא פסקה נבואה מהם.

ציין עוד שני מקומות במרחבי חמשה חומשי תורה שמוזכר שם 'ולא יסף', ורש"י מביא שם שני פירושים אם הכוונה שלא הוסיף או שלא פסק.

יוסיף דעת

א. להטעות או להיכנס בדברים?

בחומש במדבר, בפרשת בלק נאמר (במדבר כב, ט) וַיִּבֶא אֱלֹקִים אֶל בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ, ורש"י מפרש: 'להטעותו בא'. אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו.

והשאלה הנשאלת: הרי בפרשת בראשית (ג, ט) כתב רש"י הסבר אחר מדוע שאל הקב"ה 'מי האנשים האלה', וז"ל: 'איכה' - יודע היה היכן הוא, אלא ליכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יענישוהו פתאום וכו' וכן בבלעם מי האנשים האלה עמך, עכ"ל, הרי שהטעם הוא להיכנס עמו בדברים, ולמה כתב כאן שהטעם הוא להטעותו. וצ"ע.

ב. חומה - גבורה או חולשה?

בחומש במדבר, בפרשת שלח, על הכתוב (במדבר יג, יח) הִתְחַק הוּא הַחֶפְזָה, כתב רש"י: 'סימן מסר להם, אם בפרוים יושבין, חזקים הם שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין, חלשים הם'.

אם כן, עולה התמיהה, מדוע בכו והתייראו העדה כששמעו שהמרגלים אמרו (במדבר יג, כח) אָפֶס כִּי עוֹ הָעָם הַזֶּה בָּאֶרֶץ וְהַעֲרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד, הרי אדרבה, אם הערים בצורות, הרי זו סימן שהם חלשים ויושבים בערים בצורות!

א. דמות וצורה

היכן אנו מוצאים בחומש במדבר, בחומש ו/או ברש"י מוזכרים:

א. מתכת עשוי/עשויה בדמות בעל חיים. ב. אש בדמות בעל חיים. ג. מאכל הדומה ליהלום. ד. ענן בדמות סוכה.

ב. גימטריא

ציין לכל הפחות שלשה פעמים בחומש במדבר ברש"י מזכיר 'גימטריא'.

ג. יתרו

היכן במרחבי חומש במדבר, בחומש ו/או ברש"י מוזכרים:

א. יתרו. ב. אביו של יתרו. ג. בת יתרו. ד. צדיק שהוא נכד של יתרו. ה. צאצאי יתרו שקיבלו נחלה בארץ. ו. צאצאי יתרו שעלו לגדולה. ז. צאצאי יתרו שיצאו לגלות.

ד. חזרה

היכן אנו מוצאים בחומש במדבר, בחומש ו/או ברש"י:

א. מצוה שאמר משה לבני ישראל פעם אחת, וכעבור כמה חודשים חזר שוב לצוות על מצוה זו.

ב. מלחמה המוזכרת באחת הפרשיות, וכעבור ארבע פרשיות מוזכרת שוב מלחמה זו.

ג. מתי תקעו בחצוצרות, וכעבור חודש תקעו שוב בחצוצרות.

כמונה בקופסא

א. נופל וגלוי עינים

בחומש במדבר, בפרשת בלק נאמר על בלעם (במדבר כד, ד) נָפַל גִּלְגָּי עֵינָיו.

היכן עוד במרחבי חמשה חומשי תורה, מזכיר רש"י פעמיים פסוק זה, ורש"י מסביר שם שבלעם לא זכה להשראת

הָדָר עַל־בְּמַדְבָּר - מְנוּחַ מִבְּחַנֵּי וְשַׁעֲשׂוּעֵי הַתּוֹרָה עַל כָּל חוֹמֵשׁ בַּמַּדְבָּר פְּתוּחִים בַּמַּעֲרֶכֶת עַד לְיוֹם ב' פְּרִשְׁת עֶקֶב הַבַּעַל־ט'

החו' עמכם דברים!

מבצעי ענק למשנני התורה שבכתב לחיזוק ועידוד הלימוד של ספר 'משנה תורה' הכולל כל התורה ואשר נודע בסגולתו

מסלול 'דבקים בתורה':

מעלה ועד לשמחת תורה הבעל"ט

(ובפרט ביומי דפגרא, ימי
בין הזמנים, חודש אלול וירח האיתנים)

רבות אלפי ישראל
מקפידים על לימוד
ומבחינים רצופים
לאורך כל ספר דברים
המכונה 'משנה תורה'
בהיותו חזרה כללית
על כל ארבעה חומשי
התורה שבכתב

בין כלל הלומדים והנבחרים
לכה"פ 80% מהמבחינים
תערך הגרלת ענק
לנבחרים במבחנים היומיים והשבועיים – בסיסי

100 זוכים
ב'תורה כארד' 50 ש"ח

לנבחרים במבחנים היומיים והשבועיים – בעין

100 זוכים
ב'תורה כארד' 100 ש"ח

מסלול 'שינון התורה':

מיועד
למשננים
ויודעי התורה
שבכתב!

מדי שבוע ייערך מבחן מסכם של פרשת השבוע
בראי הפרשה המקשרת את ארבעת חומשי התורה אל חומש דברים
המבחן הינו מבחן מעמיק (לא תשובות אמריקאיות)

בין משנני התורה ייערכו מדי שבוע הגרלות על פרסים יקרי ערך:

דברים	ואתחנן	עקב	ראה
מתנה לבין הומנים ספסל נדנדה למרפסת	סט חזרה לשיבה גמרא (המסכת הנלמדת), קובץ מפרשים, ספר חידושי תורה, עטים, דפדפות, פנס לילה, שעון מעורר	מארז כל סעודות השבת לשבת בין הומנים עם כל המשפחה	סט מחזוריים מפוארים מעור
שופטים	כי תצא	כי תבוא	נצבים
דבשיה מפוארת מכסף	שופר מהודר וקל לתקיעה	טלית ועטרה מפוארת	קיטל מפואר
וילך	האזינו	וזאת הברכה	ספר דברים
סט ד' מינים מהודרים	מזגן נייד לסוכה	מזוודה לחזרה לשיבה	למשתתפים בכל ספר דברים רש"י כפשוטו גדול

שימו לב: כל ההגרלות והפרסים, הינם בתוספת להגרלות
הקבועות הנערכות עם עשרות זוכים מדי שבוע בסכומים גדולים.
התמונות להמחשה בלבד!

אל תפספס את היסוד – הצטרף ללימוד יומי מתוק וקבוע בחומש ורש"י:

02.500.20.18
TS025002018@GMAIL.COM

גיליון שבועי עשיר בתוכן | גיוולטר יומי מדתק | מערכת מבחנים יומיים ושבועיים | מערכת
שיעורים במגוון שפות וסגנונות | מדור 'תורתך שעשועי' | הגרלות ענק ומתן שכרה בצדה

